

והסביר רש"י את החילוק; ביכורים היא מצוה המוטלת על האדם, לא כן המעשר, אינה מצוה שמוטלת עליו אלא שאם בא לאכול או למכור, חייב לעשר קודם שעושה כן.

לכאורה מבואר מדברי רש"י שמצות המעשרות אינה מצוה חיובית, שאם אינו רוצה לאכול, אינו חייב להפריש, ורק אם ברצונו לאכול את הפירות, צריך לתקנם קודם לכן. וכבר הקשו מכאן על דברי הט"ז (יו"ד א, יז) שנקט שהיא מצוה חיובית. (ע' בהגהות המהרש"ק על השו"ע; שו"ת דובב מישרים ח"א ל). ואכן, כמה מגדולי האחרונים כתבו להדיא שאינו חיוב אלא בבא לאכול – ע' בהגהות רעק"א – יו"ד שם שהעיר על הט"ז; מגן אברהם ה, ב).

(ואולם בחזו"א (דמאי ד, ב) נקט לעיקר שהיא מצוה חיובית, והוכיח כן מדברי התוס' (ראש השנה ד) שדנו בתירוץ שני אם יש 'בל תאחר' בטבל. וכנראה לא מסתבר לו שבזה עצמו מסופקים התוס' (כפי שאכן הבין ב'מנחת שלמה' נג, ב). ולולא דבריו היה אפשר אולי לפרש דברי התוס' גם לשיטת רש"י כאן וכל החולקים על הט"ז, שכבדעתי לאכול, כיון שמחוייב להפריש, אם משהה מעשרותיו קאי בב"ת, אך אם אין בדעתו לאכול, שפיר י"ל שאינו עובר. וע' בגליון הש"ס רפ"ג דשקלים).

ואמנם, שאר הראשונים כאן (ע' בתוס' בע"א; רמב"ן ועוד) מאנו בפרוש רש"י בעיקר הענין, ולשיטתם אין חיוב כלל לקנות מהגוי כדי להתחייב בביכורים. וממילא לשיטתם אין צורך לחלק בין ביכורים לתרומות ומעשרות.

(וע' בחזו"א (שביעית א, ג) שתמה על עיקר דברי רש"י בסברא, דאטו הקדושה מידי דמששא היא, שיישאר בעלים על הקדושה ולא על השדה, והרי הפירות של הגוי, ומדוע יתחייב המוכר ליקחם מאיש אחר).

ככתבם וכלשונם'

במעשה דריש לקיש שנמכר ללודאים – כבר האריך בדברים עמוקים הר"צ הכהן זצ"ל מלובלין (תקנת השבין, עמ' 98–103), והסביר את כל פרטי המעשה, שהדברים כפשוטם נראים תמוהים עד מאד, שאף כי הסיפור ארע לפני שחזר למוטב, כמו שכתבו התוס', אין מובן מה באו ללמדנו בכל זה, ולכאורה יש כאן סיפור גנות על אותו צדיק.

נצטט כאן רק קטע אחד בסוף דבריו, שיש בו ללמד על שאר סיפורים הדומים לסיפור שלפנינו:

'ודבר זה כלל גדול; בכל מקום שנזכר בתלמוד כיצא בו ובשאר מקומות בדברי רז"ל, ואין צריך לומר במקראות, מחטא אדם גדול, הוא מה שכבר נתקן על ידי תשובה שלימה מאהבה, עד שנעשה כזכות, ולא נכתב אלא לשבחן. וזהו תוקף התשובה במדריגה הגדולה, והוא שגדולים בו מצדיקים גמורים, כי הזדונות כזכיות.'

(ע"ע בחדושי אגדות למהר"ל זצ"ל מפראג).

דף מח

הערות ובאורים בפשט

ו'צריכא דאי איתמר בההיא, בההיא קאמר ריש לקיש, דכי קא נחית, אדעתא דפירא קא נחית, אבל בהך דאדעתא דגופיה קא נחית, אימא מודי ליה לר' יוחנן' – באור החילוק, שהקונה קרקע בזמן שהיובל נוהג, הגם שהשדה חוזרת לבעליה הראשונים, רשאי הקונה לחפור בה

בורות ושיחין, לפי שיש לו בעלות גם על גוף הקרקע, אלא שכיון שאין זה קנין הגוף לעולם, נקרא 'קנין פירות'. מה שאין כן בקנין פירות רגיל, אין לו בגוף מאומה, מלבד את זכות הפירות. וגם להלכה, זה שפסקו במחלוקת זו כריש לקיש (יבמות לו – הלכתא כותיה דריש לקיש בהני תלת...), דוקא בקנין לפירות ממש, ולא בקנין הגוף זמני. ובוזה מיושבת תמיהת התוס' כאן. (קצות החושן רנו, ג. וע"ע שם בסי' רמא, ד וקהלות יעקב – יבמות לו, יא; ברכת אברהם כאן).

'תא שמע: הקונה שני אילנות בתוך שדהו אל חבירו – מביא ואינו קורא. הא שלשה מביא וקורא...' – אין להקשות לאורך גיסא, אם קנין פירות כקנין הגוף דמי, למה בקונה שני אילנות אינו קורא? כי לא אמר רבי יוחנן 'קנין פירות כקנין הגוף דמי' אלא כשהקרקע קנויה לפירות ולשאר שימושיה, כהעמדת בעלי חיים ושתיחת פירות שם וכו', אבל כאן לא קנה אלא את פירות האילן בלבד. (ר"ש – בכורים א, 1)

'מחלוקת ביובל שני, אבל ביובל ראשון דברי הכל מביא וקורא' – נראה שהרמב"ם (הל' בכורים ד, 1) פרש 'יובל ראשון ושני' דלא כרש"י, (שלדעתו, דוחק להעמיד את הברייתות בזמן יהושע בן נון), 'ראשון' ו'שני' היינו אצל האיש המוכר (או הקונה) הוזה; אם כבר מכר בעבר שדה וחזרה אליו ביובל, שאז ישנה סמיכות דעת שגם עתה תחזור אליו, או היא לו עתה מכירה ראשונה. (עפ"י פני יהושע)

* * *

עבודות וחרות

'עבד הוא זה אשר מוכרח לעבוד, ולא לא יהיה פרי עבודתו. על כן כל מעשי האדם לשם עניני העולם הזה, הם מעשי עבודות. כי לא לעצמו יהיו הפירות. וגם אם ירבה חכמות ויחבר ספרים, וגם כל התורה שילמד ויחשוב ויכתוב, וגם ילמד לאחרים – הכל מעשי עבודות הם, ואינם שלו. עד שיקנה אותם בלבד, בבחינת עשייה לשם שמים. ואם לא, עדיין עבד הוא כמו שהיה. רק זה אשר בתורתו יהגה, היינו שקנה אותה בשאיפה פנימית אמיתית, בלי צירוף של פניה עצמית – הוא בן חורין. "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה"; "עוסק" – פירושו על דרך שאיפה פנימית'. (מכתב מאלהו ח"ג עמ' 289)

עוד על רמזי 'גט'

האות ג באה בין ב ל-ד, והאות ט בין ח ל-י. נמצא אותיות גט מפרידות וכורתות את אותיות ביחד. (מתוך 'שערי לימוד' (לגרי"מ לוריא ז"ל). תודה להר"מ לידר נ"י מבני ברק שזיכנו ברמז זה).

(בגליון ו' מובא בשם הגר"א ז"ל שאותיות ג' ו-ט' בלשון הקודש לעולם אינן באות בסמיכות. והערנו שיש עוד שני זוגי אותיות כאלו: ג-ק ו-צ. ויש להעיר על ההערה, שאותם שני זוגות הנוספים, הם מאותו מוצא בפה, ג-ק – מאותיות החיך. וס-צ – מהשיניים. והגייתם ביחד אינה נוחה, מה שאין כן האותיות ג-ט, אין שום קשר פונטי בהגייתם. והן האותיות היחידות בצורה זו, שאינן מופיעות ביחד בכתבי הקדש).

תיקון טעות בחוברת ו'

בדף יב בד"ה 'המקדיש ידי עבדו', כתבתי להעיר על מש"כ הגר"ח מטלז בנוגע למקדיש ידי עבדו אם חל ההקדש. ושיגיתי בדבר המפורש, שבגמרא שם בע"ב איתא להדיא שלא חל ההקדש.